



<http://www.diva-portal.org>

This is the published version of a paper published in *Nordisk Museologi*.

Citation for the original published paper (version of record):

Högberg, A., Wollentz, G., Holtorf, C. (2022)

Framtidsmedvetande på museer: Några svenska läns museer i fokus

Nordisk Museologi, 34(2): 5-22

<https://doi.org/10.5617/nm.10068>

Access to the published version may require subscription.

N.B. When citing this work, cite the original published paper.

Permanent link to this version:

<http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:lnu:diva-118228>

Framtidsmedvetande på museer

Några svenska läns museer i fokus

ANDERS HÖGBERG, GUSTAV WOLLENTZ & CORNELIUS HOLTORF

Title: Future Consciousness at some Swedish County Museums

Abstract: *This study investigates how managers and employees at County Museums in Sweden think about, work with, and relate to the future in their daily practice. We examined which tools and routines the museums employ to work concretely with different future perspectives. The study is thus about those forms of future consciousness that exist in the museums. The results show that the future is implicitly present but often remains unarticulated in the work of the museum. The museums work with short future perspectives which are often linked to concrete tasks or development work. The future perspectives at the museums are largely locked in the present or in a near future. Concrete tools, skills and routines to develop future consciousness are lacking. However, the results show that there is great interest and willingness among Swedish County Museums to implement tools, skills, and routines for a more developed engagement with futures.*

Keywords: Museum studies, Futures Literacy, Sweden, interviews, Swedish county museums.

INLEDNING

I en tidigare studie undersökte vi hur verkssamma inom kulturmiljövården tänker om, arbetar med och förhåller sig till framtiden i sin dagliga praktik (Högberg *et al.* 2017). Resultatet visar att även om framtiden ofta nämns i övergripande mål och visioner – uttryckt i formuleringar som exempelvis “vi bevarar för framtida generationer” – och också lyfts fram av enskilda tjänstepersoner som en väsentlig drivkraft i arbetet, kunde de flesta inte formulera hur framtiden faktiskt är en del av det de gör. Istället tenderar framtiden att förbli implicit i den dagliga praktiken, som något alla säger

att de arbetar för men få explicit har satt ord på (se också Spennemann 2007a, 2007b; Holtorf & Högberg 2021a). Detta ligger i linje med resultat från internationell forskning som undersökt hur en mångfald av bevarandepraktiker formulerar sig om framtiden:

While it is conventional to think about conservation or preservation as a series of different practical fields oriented towards managing and maintaining what remains of biological and/or cultural diversity from the past, it is surprisingly less often the case that scholars have reflected seriously and critically on the role of preservation practices of different kinds in

assembling and making futures, despite ubiquitous claims that the aim of such procedures is the preservation of objects, places and practices *for future generations* (Harrison *et al.* 2020:3f, kursiv i original).

Som Macdonald och Morgan (2018) visar är museipraktiker inget undantag, då den samlingsförvaltande praktiken normalt motiveras med formuleringar som handlar om att konservera, bevara och förvalta något från dåtiden med framtiden som implicit målgrupp (se exempelvis Newell *et al.* 2017). Faktiska studier av hur anställda vid museer ser på, tänker om och arbetar med framtiden i den dagliga praktiken, bortom formuleringar i linje med "vi bevarar för framtiden", är dock få (Lindsay 2005/2006; Macdonald & Morgan 2018; Debono 2021). Till vår kännedom finns ingen sådan studie publicerad med svenska museer i fokus (se dock Wahlgren 2006; Wollentz 2016; Norlin 2019).

Vi presenterar här resultaten av en sådan första studie. Vi har undersökt hur femton chefer och andra ansvariga verksamma vid sex läns museer tänker om, arbetar med och förhåller sig till framtiden i museiverksamheterna (Wollentz 2021). Syftet är att studera specifika uppfattningar om framtiden i museipraktiker och hur verksamma vid museer ser att dessa kan utvecklas. Vi har också intresserat oss för verktyg och rutiner som museerna använder sig av för att konkret arbeta med olika framtidsperspektiv. Studien handlar således om vilka former av framtidsmedvetande som finns på museerna (se Holtorf & Högberg 2015, 2021b för fördjupad diskussion av begreppet framtidsmedvetande).

FRAMTIDSMEDVETANDE

Studien knyter an till en internationell diskussion som ramas in av begreppet *Futures Literacy* (Miller 2007; 2011):

Futures literacy is an individual ability to understand how the future affects the present and, conversely, how the decisions and actions in the present affect the future. The goal of developing futures literacy is to learn to think more creatively, critically and broadly about the future. Through better futures literacy individuals become more conscious about the diversity of possible futures and their own capability to influence the direction of the future (University of Turku 2021).

Futures Literacy är alltså en inlärd eller på annat sätt erhållen kapacitet att: 1) visualisera en mångfald av möjliga framtider som skiljer sig från nuet; 2) behärska teoretiska och praktiska redskap för att agera i nuet i relation till dess framtider. Det är en förmåga som utvecklas genom fördjupad kunskap och erfarenhet (Miller 2007; Sandford & Cassar 2021).

Futures Literacy är ett begrepp som inte rakt av låter sig översättas till svenska, men som vi i denna text jämför med begreppet framtidsmedvetande. Ett utvecklat framtidsmedvetande handlar inte om förmågan att förutse framtiden eller att kontrollera den, utan om att bli bättre på att förstå de roller framtiden har i samtidspraktiker och på vilket sätt sådana praktiker möjliggör realiserandet av en variation av olika framtider (Högberg & Holtorf 2021:268): "[...] the point of seeing the present in light of the future is not to anticipate, predict, or control what will actually happen, but to take seriously what could and might happen."

I framtidsmedvetandet tydliggörs alltså hur dåtidskunskap och framtidsförväntningar formar förståelse och handling i nuet, tabell 1. Vad kan vi rimligen förvänta oss av kommande generationer? Vilka framtider pratar vi om? Hur kan de osäkerheter och möjligheter som finns inbyggda i ett framtidsperspektiv på bästa sätt användas som kreativa inspirationskäl-

<p>Vi bevarar för framtiden utifrån en förhoppning att det ni i framtiden behöver, är det vi bevarar idag. Värden av det vi bevarar ses i det närmaste som konstanta. Vårt tidsperspektiv är ospecificerat och bygger på förmodad tidlöshet. Framtiden är uttalad och i praktiken en spegelbild av nuet.</p>	<p>Vi agerar utifrån vad vi vet och vi anstränger oss för att förstå mer om framtiden, i syfte att bevara på sätt som är öppet för er i framtiden att hantera utifrån era behov, inte utifrån våra förhoppningar. Värden av det vi bevarar är föränderliga. Vårt tidsperspektiv är konkret. Vi adresserar explicita framtider som skiljer sig från nuet.</p>
--	--

Tabell 1. Olika former av framtidsmedvetande inom bevarandepraktiker, exemplifierat med skilda sätt att tänka om bevarande och hur det kopplar till tid och tänkta framtider (se Högberg et al. 2017 för diskussion).

lor för att utveckla det vi gör idag? Att aktivt arbeta med att förbättra det egna arbetet utifrån frågor som dessa, kan resultera i fördjupat framtidsmedvetande (Högberg et al. 2017). Ett exempel: när ett museum i en samlingspraktik uttrycker "vi bevarar för framtiden" rymmer detta specifikt preciserade tankar om och förståelser av hur en samling kan, bör eller ska aktiviseras i framtiden (Smits 2019). Det rymmer också specifika tankar om gängse bevarandepraktiker och hur dessa relaterar till en föreställd framtid (DeSilvey 2017; Macdonald & Morgan 2018; Morgan & Macdonald 2018; Harrison et al. 2020). Ett fördjupat framtidsmedvetande hjälper till att utveckla dessa tankar och förståelser och möjliggör att skapa mer exakta beskrivningar av orden "bevarar", "för" och "framtiden" i det handlingsorienterade uttrycket "bevarar för framtiden" (se diskussion i Lindsay 2005/2006; Taylor 2013; Holtorf & Högberg 2021b).

METOD OCH MATERIAL

Studien baseras på semi-strukturerade kvalitativa intervjuer. Samma sju frågor med följdfrågor, tabell 2, ställdes till samtliga medverkande, samtidigt som intervjusamtalet genomfördes med låg grad av standardisering med utrymme för uppföljningsfrågor och spontana diskussioner (Gillham 2008; Kvale & Brinkmann

2014). Intervjувaren har analyserats och tematiserats i syfte att lyfta fram övergripande riktningar. Detta har gjorts genom att samla svar som rör liknande tankar inom temaområden (se Öhlander 2011). Nedan presenteras dessa temaområden under åtta rubriker: *Framtiden för det egna museet*, *Framtiden som implicit i verksamheterna*, *Tidsperspektivet är inte så långt*, *Olika förhållningssätt till framtiden*, *Konkreta verktyg saknas*, *Rutiner finns inte*, *Men önskan finns och Exempel på konkret framtidsarbete*. Tillsammans tydliggör dessa teman aspekter av framtidsmedvetande samt tankar om hur det kan utvecklas vid museerna. Vi har pratat med sex museichefer, fyra forsknings- och utvecklingsansvariga, fyra avdelningschefer och en utställningsproducent. Notera att titlar och funktionsbenämningar skiljer sig åt mellan museerna som ingår i studien och motsvarar inte helt de vi använder här. Notera också att så som resultaten presenteras, inte nödvändigtvis representerar gemensamma inställningar hos alla de som intervjuats. Intervjuerna är anonymiserade vilket medför att varken namn på personer eller museer presenteras i texten. I resultatkapitlet nedan citerar vi därför från intervjuvaren utan att ange specifik källa. Då studien är kvantitativt begränsad har vi ingen avsikt att generalisera våra resultat till att gälla Sveriges museer i allmänhet.

	Fråga	Om ja	Om nej
1	Skulle du säga att du har arbetsuppgifter som har möjlighet att ha en påverkan på framtiden? Det behöver inte handla om stora förändringar eller avlägsna framtider, utan även små förändringar och nära oss i tiden	Kan du utveckla på vilket vis och hur den framtiden kan se ut?	Varför tror du inte att dina arbetsuppgifter har påverkan på framtiden?
2	Vilka specifika arbetsuppgifter har du som du tror påverkar eller har potential att påverka framtiden och hur förhåller du dig till framtiden i utförandet av dessa uppgifter?		
3	Har du verktyg att närma dig framtiden med när du genomför dessa uppgifter?	Kan du beskriva dem?	Tror du att det skulle underlätta ditt arbete? På vilket vis?
4	Har du specifika rutiner som för in ett framtidsperspektiv i genomförandet av dessa uppgifter?	Kan du beskriva dem?	Tror du att det skulle underlätta ditt arbete? På vilket vis?
5	Vilka verktyg tror du att du skulle behöva? Hur kan de se ut?		
6	Vilka rutiner tror du att du skulle behöva? Hur kan de se ut?		
7	Har du andra tankar kring vad du tror skulle behövas för att göra den verksamheten där du arbetar mer framtidsmedveten?		

Tabell 2. Frågor med följdfrågor som användes som utgångspunkter för samtal vid de semi-strukturerade intervjuerna med femton personer verksamma vid sex läns museer i Sverige. Intervjuerna genomfördes digitalt med programmet Zoom under maj och juni 2021. Respektive intervju varade mellan 45 minuter och en och en halv timme och dokumenterades genom att spelas in och därefter transkriberas.

RESULTAT

Framtiden för det egna museet

I våra intervjusamtal lyfter samtliga vi pratade med fram konkreta mål för det egna mu-

seet som exempel på framtidsperspektiv. Arbete som nämns i detta sammanhang är till exempel ambitioner att öka antalet besökare till museet eller utvecklingsarbete som pågår i

syfte att ge de som besöker museet ny kunskap eller nya upplevelser genom exempelvis en ny utställning eller nya pedagogiska program. I detta tydliggörs hur de intervjuade associerar museets verksamheter till framtider som redan är planerade. Flera nämner också strategiskt arbete i ledningsgruppen där beslut tas som påverkar framtiden. Andra former av framtider som lyfts fram är det konkreta i att det som museet utför idag kommer att finnas i framtiden, exempelvis som resultat av investeringar:

Där har vi mer konkret påverkan som arbetsmiljö-åtgärder, till exempel att installera en hiss i föremålsmagasinet vilket kommer påverka vad man kan göra i magasinet framöver.

Det framkommer dock att museerna ofta har fullt upp med en krass verklighet som rör den dagliga driften av museet, en verklighet som museerna delar med andra offentligt finansierade regionala aktörer (se omfattande diskussion i Ehn & Sundström 2020). Konsekvensen är att långsiktiga perspektiv som bygger på utvecklat framtidsmedvetande sällan lyfts till diskussion:

Man får komma ihåg att det är mycket mer triviala och enkla praktiska problem som man står inför i den dagliga verksamheten. Det handlar till exempel om att inte låta samlingarna ruttna bort i en lokal fylld av mögel och så vidare. [Det blir] en prioritering utifrån vad som är viktigast just nu. Är det viktigare att stoppa mögelangreppen? Är det viktigare att över huvud taget dokumentera det vi har nu, så att det inte bara ligger i kartonger? [...] Eller är det viktigare att ha exempelvis klimatförändringar i åtanke och fundera på vad en framtid om 50 år kan tycka är viktigt? Ingen tror jag tycker att det är oviktigt, men det får inte plats alltid. Kanske aldrig egentligen.

Framtiden blir i detta konkret och praktisk och uttrycks ofta i formuleringar som till exempel

handlar om att museet genom samlingsförvaltning möjliggör för personer i framtiden att förstå samlingarna och de kontexter samlingarna kommer från:

[samlingarna] måste dokumenteras. Det tar vi på oss idag, så att de blir användbara i framtiden. Sedan hur de ska användas, av vem och i vilka syften, det får andra avgöra.

Här lyfter många fram konkreta problemsituationer som deras organisation befinner sig i just vid tillfället för intervjusamtalen och pratar om framtiden utifrån det. Även här är utmaningar kopplade till samlingsförvaltning ett konkret exempel:

Vi bedriver ingen aktiv insamling för att vi inte har råd. Magasinen är fyllda och vi har inte råd med ytterligare magasin. Så framtidsperspektivet i detta är att det kommer att finnas väldigt lite information om föremål från 1950-talet och framåt i samlingarna.

Här uttrycks ett framtidsmedvetande som i stora delar är styrt av en historisk utveckling som resulterat i en brådskande situation i nuet. Av tradition har museet skapat en viss typ av samlingar. Nu inser museet att detta inte håller. Samlingsförvaltningen mäktar inte med att uppdatera samlingar i den takt som egentligen krävs och magasinen räcker inte till och behöver bli större. När framtiden diskuteras i dessa sammanhang, görs det alltså inte utifrån tankar om att skapa nya framtider. Istället är det nuet som resultat av historiens gång som används som utgångspunkt för diskussioner (se Morgan & Macdonald 2018 för diskussion). Detta ligger i linje med resultat från en studie av Quoidbach och kolleger (2013) som visade att det absolut vanligaste sättet som människor i vår del av världen förstår framtiden, är att se

10 på den som en förlängning av vad de har och gör i nuet.

FRAMTIDEN SOM IMPLICIT I VERKSAMHETERNA

Samtliga av de intervjuade lyfter fram att museerna jobbar med framtiden eftersom de samlar, bevarar, förvaltar och brukar kulturarvet och att det underförstått i detta finns tankar om framtida användningar. På så sätt skiljer sig inte museerna från andra bevarandepraktiker, som exempelvis kulturmiljövården (Högberg *et al.* 2017), naturvården (Harrison *et al.* 2020) eller arkiven (Rydén 2019), där verksamma uttrycker sig på samma sätt om framtiden som implicit närvarande i verksamheterna. Konkret handlar detta om att genom verksamheter som bedrivs, som exempelvis samlingsförvaltning, utställningsverksamhet, pedagogiska aktiviteter eller digitalisering för framtida tillgänglighet, påverkar museet framtiden. Detta uttrycks ofta som förhoppningar om att verksamheterna ska ge särskilda effekter:

Vi har en förhoppning om att man ska få kunskap och inspiration utifrån vår verksamhet som gör att man som samhällsmedborgare kan tackla både samtids- och framtidsfrågor.

Att framtiden ses som outtalat närvarande i verksamheterna syns också i hur dessa beskrivs och hur ambitioner kopplade till verksamheterna lyfts fram i relation till tankar om hur dessa kan påverka framtiden:

Eller om det handlar om miljöfrågor och demokrati och sådant. Det kan man säga är den funktion som vi vill ha i framtiden, som vi tycker att vi kan bidra [...] Vi kan ge historiska perspektiv på de frågorna

[...] Med samtidsrelevans har vi också siktet inställt på framtid.

TIDSPERSPEKTIVET ÄR INTE SÅ LÅNGT

Tidsperspektivet i det dagliga arbetet är inte så långt. Vanligen sträcker det sig över några år, ibland 5–10 år i visions- och strategiarbete:

[...] för ett framtidsperspektiv krävs långsiktiga handlingsplaner, femåriga handlingsplaner [...]

Det är tydligt att framtidsperspektivet för museerna i mångt och mycket styrs av arbete med regionala kulturplaner, policyers och strategier. Framtagandet av dessa är tids- och arbetskrävande och löper många gånger i fyraårs-cykler, då de följer politiska mandatperioder. Flera menar att detta arbete tar kraft från att internt på museet tänka förbi planernas och strategiernas fyraårs-cykler för att istället fokusera på mer långsiktiga tankar:

Vi har haft fullt upp med dem [planer, policyers och strategier] och få dem på plats. Vi har inte höjt blicken.

Museerna befinner sig således i en organisationsstruktur som försvårar för dem att arbeta konkret och strategiskt med att utveckla verksamheternas framtidsmedvetande:

Det är inte vi själva som valt ut den horisonten. Det är kopplat till mandatperioder. Det är en cykel om fyra år som vi styrs av. Det är stora kravbilder kopplat till det. Men jag kanske inte kan skylla helt på det för att vi inte är så långsiktiga, men det spelar roll att vi är så styrda av måldokument med krav på relevans. Det är vad vi är upptagna mest med.

Detta ligger i linje med vad Ahlbäck Öberg och Sundström (2020) lyft fram som konsekvenser

av en särskild form av förvaltningspolitisk organisering som genom specifika styrformer konkretiserade i planer, policyers och strategier möjliggör för bestämda idéer och verksamheter att utvecklas, samtidigt som andra idéer inte ges plats för. Några museer visar tydligt att de önskar längre framtider än de fyra-årscyklar som de har att arbeta med. Evigheten för samlingsförvaltningen lyfts fram av några, vilket Macdonald och Morgan (2018) visat egentligen inte är ett framtidsperspektiv utan ett bevarande av *status quo* perspektiv som uttrycker en implicit önskan om tidlöshet och att allt viktigt som görs på museet nu ska vara så i all framtid också:

Nu bygger vi ett nytt samlingsmagasin, klimatanpassat, och där ska samlingarna ligga. Och tanken är att de ska ligga i evinnerliga tider för någon att plocka upp dem i framtiden.

När andra konkretiserar långtidsperspektiv handlar det om 10–15 år:

Regionala kulturarvsplaner är ofta lite korta och förändras inte alltid. De har ofta tre, fyra år i fokus. Då mår man bättre som institution att säga vi har en 10 års plan, detta jobbar vi mot. Sedan måste ju planen uppdateras då och då, innan den blir inaktuell.

OLIKA FÖRHÅLLNINGSSÄTT TILL FRAMTIDEN

Flera lyfter fram museerna som institutioner med fokus på framtidsfrågor där områden som exempelvis stärkt demokrati och framtida social hållbarhet betonas som väsentliga för museerna att arbeta med. När de intervjuade preciserar hur de tänker kring museets faktiska arbete med dessa frågor, är det emellertid tydligt att dessa frågor ses som viktiga samtidsfrågor eftersom de kommer att påverka framtiden.

De ses alltså inte som frågor att arbeta med nu utifrån en variation av framtidsmedvetanden. Istället är framtiden läst i ett samtidsfokus:

Politiskt sett har vi fokus på demokratifrågor och hållbarhet i stort, inte minst social hållbarhet. Här önskar jag också att vi kunde spela en stor roll och där jag också tror att vårt långsiktiga perspektiv är viktigt. Det tror jag är viktigt att arbeta mer med och få omgivningen att förstå att vi också är viktiga för utvecklingen i samtiden och framtiden.

Utifrån intervjuerna går det att se olika förhållningssätt till framtiden. Dessa kan grovt sammanfattas som instrumentella, proaktiva, passiva och garderande (se diskussion i Inayatullah 2015, 2020). Dessa förhållningssätt ska inte ses som distinkta. I de samtal vi haft kompletterar de ofta varandra. Flera som pratar framtid tänker instrumentellt, det vill säga att de aktivt styr nuet mot en specifik framtid genom planering och anpassning:

Det handlar hela tiden om att vara medveten om trenderna, planera och anpassa sig efter trenderna och vara medveten om vad politikerna styr och råddar med.

I detta ser vi exempel på hur framtiden instrumentaliseras genom önskvärda utfall och i arbetet mot uppsatta mål. I vissa fall har personen vi samtalade med ett mer proaktivt förhållningssätt till framtiden, med motivering att det ger mening till handlingar idag:

Men jag tror aldrig museer blir framtidsspaningsinstitutioner [...] det handlar om att ställa om och arbeta mer framåt och vara proaktiva [...].

Vi har också noterat ett mer passivt förhållningssätt till framtiden som utgår ifrån att vi inte kan säga någonting om framtiden och att

12 det därför inte tjänar något syfte att diskutera olika framtider. Detta förhållningssätt har också identifierats som ett problem hos en del av de vi intervjuat:

[ett förhållningssätt till framtiden] får inte landa i att det ser så mörkt ut, att det inte är en idé att vi gör någonting. Eller att vi är så osäkra på framtiden att det inte är någon idé att vi fattar några [långsiktiga] beslut. För det är väl där vi är just nu.

Ytterligare ett förhållningssätt till framtiden bland de intervjuade är att se framtiden som ett potentiellt hot att gardera sig mot. Det baseras på en vilja att göra så mycket som möjligt idag, i syfte att inte lämna en börda av utfört arbete till framtida generationer eller att fel beslut idag leder till oåterkalleliga händelseförlopp som påverkar framtiden negativt utifrån dagens perspektiv. Som Morgan och Macdonald (2018) visar, bygger detta garderande förhållningssätt inte på tankar om att aktivt forma en framtid som ser annorlunda ut än idag, utan om att bibehålla det *status quo* som den museianställda ser stort värde i:

Det finns en stor risk att museum inte ses som särskilt relevanta en vacker dag. Och det är en jättestor risk. Där skulle vi kunna försvinna in i politiska organisationer, in i regioner, in i kommuner. Slukas upp och bli en liten avdelning eller en enhet. Det ser jag som en jättestor risk. [...] Men det är ju för att vi varit väldigt dåliga på att förmedla det. [...] om vi är på väg åt det hållet så måste museum bli bättre på att, och det tror jag att vi måste oavsett, förmedla relevansen. Varför finns vi idag? [...] Vi vet ju hur förträffliga vi är, men det finns jättemånga som inte greppar vad vi gör och varför vi finns.

I citatet tydliggörs tankar om vikten av att argumentera för hur bra museer redan är i syfte att gardera sig mot att museer i framtiden upp-

hör att existera, snarare än att argumentera för att utveckla museer mot en framtid som med stor sannolikhet kommer att se annorlunda ut än den samtid vi lever i idag (Högberg *et al.* 2017).

KONKRETA VERKTYG SAKNAS

På frågan vilka verktyg som museet har att tillgå för att tänka om och arbeta med framtiden i den dagliga praktiken nämns verktyg som exempelvis omvärldsanalyser eller prognosarbete:

Mycket handlar om att titta på trender, och där har jag fokusgrupper som jag arbetar med kopplade till olika projekt.

Detta arbete är vanligen förankrat i redan kända trender och handlar således inte om att arbeta med en mångfald av alternativa framtider. Konkreta verktyg som faktiskt kan hjälpa museerna att, i verksamheterna eller genom personalfortbildning, organisatoriskt utveckla ett fördjupat framtidsmedvetande saknas. Generellt saknas det också kunskap om vilka typer av verktyg det finns att tillgå för att arbeta med att utveckla och fördjupa ett framtidsmedvetande i museerna (för exempel på sådana verktyg se Puglisi 2001). Följande två svar på vår fråga "Skulle du säga att du har verktyg att förhålla dig till framtiden i samband med att du utför arbetsuppgifter med påverkan och effekt på framtiden?" tydliggör detta:

Nej, jag tycker inte vi har tillräckligt tydliga eller avgränsade verktyg i dagsläget. [...] Vi har en medvetenhet om att vi behöver göra detta, men vi har inte tillräckligt med kunskap ännu, utan vi står på tröskeln till detta.

Jag vet inte vad det skulle vara riktigt. Vi har hållit oss lite uppdaterade med rapporter från Kairos

Future.¹ Det är alltid intressant att förhålla sig till den typen av spaning. Men jag vet inte vad det finns för verktyg.

I vissa fall är de som intervjuats nyfikna på vad det kan finnas för verktyg och när konkreta exempel lyfts fram, som att exempelvis bygga scenerier, mottages det ofta positivt:

Det låter verkligen jättespännande, att relatera [framtidsarbetet] till olika scenerier, det väcker tankar. Att det inte bara finns en väg framåt utan att man ser komplexiteten och möjligheterna och alternativen, och hur man kan påverka också kanske. Det vore jättespännande att testa ett sådant arbete.

Sådant scenariobyggande museiarbete har testats internationellt med goda resultat (Debono 2021). Det finns några exempel från intervjuerna som visar att omvärldsanalyser används som verktyg för att diskutera framtider, i detta fall fyra år in i framtiden:

Tidigare fanns inga långsiktiga planer. Det fanns något sorts plan eller målbild som mest utgjordes av citat ur den regionala kulturplanen. Då tog vi ett år med workshops och möten och omvärldsspaning med föreläsare. Sedan kom vi fram till våra prioriterade områden för de närmaste fyra åren. I detta engagerade vi hela personalen. Och tanken är att vi nästa år ska börja förnya vår strategiplan, och se över om vi ska ändra våra prioriterade områden. Tanken är att ungefär vart fjärde år engagera hela personalen i omvärldsspaning då de får komma med input kring den närmaste framtiden. Vi har också personalmöten som ibland kan vara framtidsorienterade, och ibland väldigt konkreta.

RUTINER FINNS INTE

I likhet med avsaknaden av verktyg finns inte heller några etablerade rutiner för kontinuer-

ligt arbete som syftar till att utveckla ett fördjupat framtidsmedvetande på museerna. I de fall det finns ett mer framtidsinriktat engagemang är det ofta kopplat till individer eller specifika projekt. Därmed saknar det institutionell förankring. En rutin som ofta förs på tal är delaktighet i olika nätverk, något som också lyfts fram i andra studier (exempelvis Gainon-Court & Vuillaume 2016). Personer vi intervjuat som på egna initiativ sett till att hitta nätverk för diskussioner om angelägna framtidsfrågor, menar att det finns en brist på samverkan inom sektorn. Formaliserade nätverk lyfts fram som bra för att utveckla verktyg att arbeta med:

Det finns en brist på befintliga nätverk [...] man letar sig in i andras nätverk. Det handlar om att prata med varandra så blir man inbjuden till befintliga nätverk. Men, jag kan tycka att detta är en brist i museivärlden i stort. Jag tror samverkan är nyckeln, och det är utifrån tron att jag kan skapa något utifrån det. Nu handlar det mer om att man får kontakt på olika sätt, dels för att man är intresserad men också jobbar hårt.

Ett uttalat hinder för att föra in ett mer kontinuerligt och rutinmässigt arbete med framtidsmedvetande enligt flera intervjuade, är att det saknas förväntningar på att museet ska arbeta med detta. Eftersom läns museer har att förhålla sig till politiska målsättningar, som ofta är kortsiktiga, uttrycks det ibland en frustration över att de längre perspektiven försvinner. Om betydelsen av ett utvecklat framtidsmedvetande tydligare förekom i riktlinjer och förväntningar från huvudmän, vore det enklare att inkorporera ett sådant arbete som en regelbunden del av den befintliga verksamheten. Flera av de vi intervjuat uttrycker ett behov av gemensamma workshops kring framtidsmedvetande där också länsstyrelser, Riksantikvarieämbetet, universitet och andra

14 aktörer i samhället deltar. Detta för att tydligare förankra värdet av ett mer utvecklat framtidsmedvetande inom sektorn.

MEN ÖNSKAN FINNS

Samtliga av de vi intervjuat ser tankar om framtidsmedvetande som intressanta och tankeväckande. De ser gärna att de får möjligheter till mer strategiskt arbete med att utveckla museernas sätt att se på och arbeta med framtiden. Exempler på konkreta förslag som handlar om viljan att arbeta mer målinriktat mot framtiden är flera. Många ser potential och ett stort värde i sådant arbete:

Värdet skulle vara att verksamheten skulle kunna utvecklas på ett så medvetet och genomtänkt sätt som möjligt, så att det uppfyller behov och kan spela en ännu viktigare samhällsfunktion än vad det gör idag, det skulle kunna spela en stor roll för samhällets utveckling.

Man kan tänka en framtid som är mer socialt inkluderande, hantera spänningarna mellan storstad och landsbygd, hållbarhet med klimatpåverkan. Jag har tänkt på vissa framtidsfrågor, till exempel med tillgänglighet för människor med olika funktionshinder.

De flesta är positiva till att börja arbeta med framtidsfrågor på ett fördjupat och utvecklat sätt, samtidigt som många aldrig eller sällan tänkt i dessa banor tidigare. I flera intervjuer föreföll en insikt om att detta bör prioriteras komma under själva intervjutillfället:

När jag pratar med dig, inser jag att vad jag behöver är en metod. En metod för hur jag i ena steget kan arbeta med ledningen, för att ha framtidsspaning på ett bättre sätt. Och sedan hur alla medarbetare kan inkluderas i det. Det är lite så att mitt i Corona och

allt det där så "Gud, nu har vi glömt bort framtiden!" I alla fall det där längre perspektivet. Vi jobbar med framtiden på kort basis.

Detta ligger i linje med erfarenheter som gjorts av andra som arbetar med att utveckla och fördjupa framtidsmedvetande i organisationer. Inayatullah (2020) har exempelvis formulerat det som en insikt som väcks om att organisationen behöver initiera en lärandeprocess där man förstår att "planning for the future is not enough" (Inayatullah 2020:3). Istället behöver man utveckla verktyg som hjälper medarbetare och ledning att skapa förändrade förhållnings-sätt och rutiner för att tänka om, arbeta med och förhålla sig till en mångfald av framtider.

EXEMPEL PÅ KONKRET FRAMTIDSARBETE

Våra resultat visar att det finns konkreta tankar hos de vi intervjuat som knyter an till ett fördjupat framtidsmedvetande. Ett exempel är detta resonemang om vad vi kan och inte kan veta om framtiden:

Utifrån ett filosofiskt perspektiv tycker jag att man ska undvika att göra antaganden kring hur framtiden kommer se ut. Jag tycker att det är intellektuellt renhårigare att prata om att de beslut vi fattar idag ska vara så gynnsamma som möjligt utifrån den kunskap vi har idag för samtiden och förhoppningsvis även för framtiden.

Här tydliggörs en insikt om att framtidsmedvetande inte handlar om planerade framtider, utan om att bli bättre i nuet på att förstå hur samtiden formar framtider och utifrån detta skapa kapacitet att agera kunskapsbaserat. Det finns också exempel på museer som börjat arbeta strategiskt med visionsarbete där framtidsmedvetande uttrycks:

När vi gör en ny vision så måste alla enheter jobba med frågorna för att tydliggöra vad den specifika enheten ska jobba med för att nå det målet och den visionen. [...] och då blir det också en annan samsyn kring att det är dit vi är på väg. Även om vi alla är på väg mot framtiden, är det inte alltid den tanken man har haft, utan det är väldigt mycket om att bevara det som har varit.

Ett annat exempel på framtidsmedvetande är att det finns kunskap hos merparten av de vi pratat med om att dagens handlingar inte nödvändigtvis är till nytta för framtidens generationer:

Alla beslut vi fattar har en effekt på framtiden. Om vi bestämmer oss för att samla [en specifik typ av föremål] genom en stor satsning då kommer naturligtvis framtiden dras med den här högen [av föremål]. Och i den meningen har vi påverkat framtiden, eftersom vi har gett framtiden ett bekymmer att hantera på något sätt. Och det är ju det vanligaste sättet vi påverkar framtiden. Att vi i okunskap gör saker som människor längre fram i tiden får städa upp.

Här tydliggörs en insikt om att vår tids brist på kunskap riskerar att påverka framtida samhällen på ett sätt som inte är helt gynnsamt för dem.

Ytterligare ett exempel är från museipedagogers arbete där de i förarbete inför ett projekt med en skola, undersökte vad eleverna hade för konkreta tankar om framtiden. Utifrån resultatet av undersökningen skapade museet pedagogiska program där ambitionen var att forma aktiviteter som möjliggjorde för eleverna att se alternativa framtider med multipla möjligheter:

När vi började arbeta med ett pedagogiskt program med fokus på klimat så var vi ute i skolorna och

intervjuade elever om vad de tänkte kring framtiden och då fick vi med oss det, och utifrån det kunde vi skapa vårt program. Det var också då vi fick förståelse för att de inte har någon aning om hur vissa saker funkar, eller att de har en framtidspåverkan. Man får en annan bild av deras bild på framtiden, och då kan vi skapa ett program utifrån det.

SAMMANFATTANDE DISKUSSION

Vi har undersökt hur chefer och andra ansvariga vid svenska läns museer tänker om, arbetar med och förhåller sig till framtiden i den dagliga praktiken. Resultaten visar att de vi intervjuat ser att de främst påverkar framtiden genom den verksamhet de bedriver. På så sätt är framtiden implicit närvarande och uttalad i museernas arbete. Framtidsperspektiven museerna arbetar med är korta och ofta kopplade till konkreta arbetsuppgifter eller utvecklingsarbeten relaterade till den dagliga verksamheten och driften av museet. Regionala kulturplaner och policyers har stor påverkan på museernas strategiska arbete. Då dessa är kortsiktiga och kräver mycket arbetsinsatser, eftersom de vanligen är förankrade i fyraårscykler av uppdateringar, uttrycker flera att de inte har kraft att också tänka i termer av längre framtider. Museernas framtidsarbete är således till stora delar låst i samtiden eller en framtid nära inpå. Konkreta verktyg, kompetenser och rutiner saknas för att utveckla framtidsarbetet till mer än detta. Som Seligman med kolleger (2013) visar är detta något museerna delar med en stor del av övriga samhället i vår del av världen. De visar att för att skapa fördjupade och utvecklade framtidsmedvetande krävs förändring av sätt att tänka. Detta handlar om att individuellt och organisatoriskt lära sig att "umgås" med en variation av alternativa framtider som inte är "driven by the past" utan hjälper till att "navigate into the future" (Seligman *et al.* 2013:119).

Det finns en variation av förhållningssätt till framtiden bland de som intervjuats. Vissa använder den instrumentellt för att arbeta mot konkreta mål. Andra är mer passiva och funderar inte på framtider i någon större utsträckning. Ytterligare andra har ett garderande förhållningssätt till framtiden och närmar sig den som ett hot att säkra verksamheten i relation till.

Sveriges Museilag 2017 anger att "Ett museum ska utifrån sitt ämnesområde bidra till samhället och dess utveckling genom att främja kunskap, kulturupplevelser och fri åsiktsbildning." (Museilag 2017:563, 4 §). Ordet utveckling i denna paragraf kopplar tydligt museerna och deras verksamheter till ett framtidsperspektiv. I intervjuerna framkommer det dock att museerna saknar tankestrukturer, verktyg och rutiner för att tänka om, arbeta med och förhålla sig till framtiden. Museernas framtidsmedvetande är idag avhängigt specifika medarbetares initiativ och kompetenser eller av att ett visst projekt får finansiering. Om museer vill arbeta mer kunskapsbaserat med museilagens ord "utveckling", behöver de institutionalisera ett ökat och fördjupat framtidsmedvetande genom att skaffa sig lämpliga kompetenser, verktyg och nya rutiner. En övervägande majoritet av de vi intervjuat uttrycker också att detta är ett faktiskt behov i deras verksamheter. De är intresserade av att utveckla framtidsmedvetande som en kapacitet i museets sätt att arbeta och är nyfikna på att testa nya förhållningssätt och verktyg för att göra detta. De uttrycker att de dock behöver hjälp med hur detta kan utvecklas och implementeras så att nya förhållningssätt och verktyg blir relevanta för museernas specifika verksamheter. De uttrycker också ett intresse av att involvera andra myndigheter och aktörer i ett utvecklingsarbete som syftar till fördjupat framtidsmedvetande.

Ett sätt att utveckla fördjupat framtidsmedvetande är att skapa större förståelse av och kunskap om de omvärldsanalyser, prognoser och trendspaningar som är väletablerade redskap för museerna. Våra resultat visar att sätten som dessa redskap används på, riskerar att låsa museerna i korta tidsperspektiv med nuet i fokus. Detta eftersom de ofta medför att framtiden uttrycks i prognostiska trender som urskiljs genom analyser av tidigare förändringar och mönster över tid extrapolerade på framtiden. I teorin är detta en form av analyser som domesticerar framtiden genom att påtvinga den vår samtids tankar (Fig. 1). Det är en slags presentism där oformulerade antaganden frodas om att dagens idéer och perspektiv också kommer att vara framtidens (Holtorf & Högborg 2021a). På så sätt skapas en framtid som inte kan utvecklas till något annat än en förlängd spegelbild av sådant som redan är känt. Adam och Groves (2007:10) har definierat detta som "tomma framtider": "a future emptied of content and divorced from context, a future that can be calculated anywhere, at any time and exploited for any circumstance".

Som alternativ behövs kompetenser och verktyg som stimulerar ett mer utvecklat framtidsmedvetande. Istället för att förvandla framtiden till en spegelbild av nuet, kan museet undersöka vad de behöver föreställa sig, veta något om och förändra för att skapa framtider som de inte riktigt har tillräckligt med kunskap för att formulera för tillfället. Detta innebär att hitta nya sätt att förstå nuet för att stärka förmågan till innovativt tänkande utöver det vi för närvarande känner till. Det är ett tillvägagångssätt som inte bara baseras på det vi redan vet, utan som med utgångspunkt i det vi vet strävar efter att hitta sätt att utforska aspekter av vad vi inte vet, vad vi borde veta eller hjälper oss att utforska sådant vi kanske inte riktigt förstår att vi behöver veta. På så sätt används framtiden

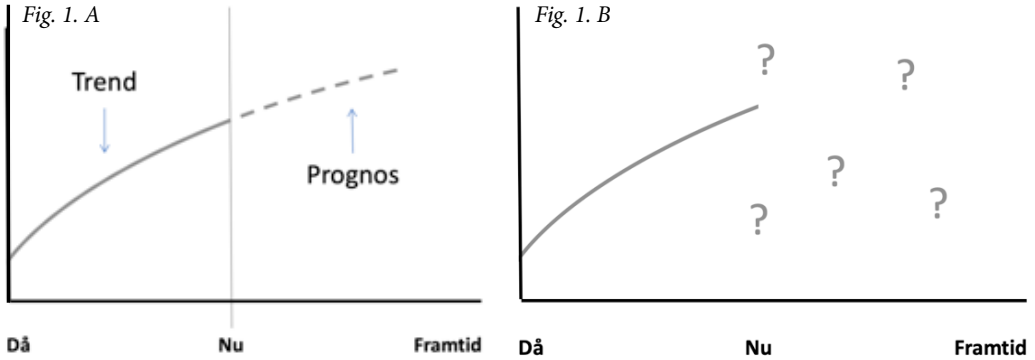


Fig. 1. A) Omvärldsanalys genom prognostisk trend med korta tidsperspektiv med nuet i fokus: riskerar att skapa en framtid som inte kan utvecklas till något annat än en förlängning av det som redan är känt. B) Utvecklat framtidsmedvetande: kan öppna upp för innovationer och nya sätt att se på, tänka om och arbeta med framtider.

för att uppfinna nya tankar i nuet vilket, potentiellt, ger återverkan i förutsättningar för vilka framtider som kan realiseras (se också Adam & Groves 2007; Miller 2011). Omvärldsanalyser, prognoser och trendspaningar kan ha en roll i sådana processer (se Debono 2021), såvida de inte begränsar perspektiven till vad vi förväntar oss av framtiden utan istället öppnar upp för innovationer och nya sätt att se på, tänka om och arbeta med framtiden (Fig. 1). Flera verktyg som kan fungera i sådant arbete har redan testats i kompetens- och kunskapshöjande insatser tillsammans med kulturmiljövården nationellt och internationellt, tabell 3.

Det finns också internationella exempel att inspireras av. Ett sådant är "Center for the Future of Museums". Det är ett initiativ från "American Alliance of Museums" som undersöker kända omställningsbehov aktualiserade av exempelvis klimatförändringar, migrationsmönster eller det demokrativäckande samhället, i syfte att hjälpa museer att utveckla sitt framtidsmedvetande. Centret publicerar "TrendsWatch", som är en årlig rapport som tar upp frågor som exempelvis hur mu-

seer framtidssäkras eller vilka konsekvenser förändringar i samhällsutveckling kan ha för museerna (Center for the Future of Museums 2018). Även om en del av de aktiviteter som centret genomför mer handlar om museernas framtid än om hur museer på ett meningsfullt sätt faktiskt kan bidra till framtida samhällen, presenteras också flera uppslag som berör hur museer kan överkomma presentism och utvecklas i att hitta sätt att konkret tänka om, arbeta med och förhålla sig till framtiden i museiverksamheterna (se diskussion i Holtorf & Högberg 2021a). Ett annat internationellt exempel är ICCROMs satsning på "Strategic Foresight" med syfte att göra kulturarvssektorn mer framtidsmedveten, där metoden Horizon Scanning använts för att föreställa sig, och arbeta mer strategiskt mot, olika framtider (Heritage *et al. in pres*).

Våra resultat visar att det på museerna finns exempel på tankar som grundar sig i fördjupat framtidsmedvetande. Detta tar sig uttryck i insikter om att ett utvecklat framtidsarbete inte främst handlar om att planera för faktiskt framtider, utan om att bättre förstå hur olika

Verktyg	Innehåll	Deltagare	Styrkor	Svagheter
Spel med handhållna text- eller bildkort: The Thing from the Future (Candy 2018; Harrison et al. 2020: 17f; se också Tsing & Pollman 2005). Variant utvecklad av Holtorf	Utifrån kortens innehåll skapas berättelser om påhittade platser eller föremål från framtiden. Den utvecklade varianten inkluderar aktiviteter som bygger gemensamma berättelser	Ett spel för 3–5 deltagare, varianten fungerar med upp till 8 personer och omfattar cirka 30 minuter spel per runda	Stimulerar kreativt framtidstänkande på ett konkret och lustfyllt sätt. Bryter lätt isen i alla sorters deltagargrupper	Hög grad av spekulation. Originalversionen är något krånglig
Performed speculative fiction, utvecklat av Laura Watts (Munawar & Rydén 2019: 14f; se också Edwards et al. 2016)	Engagerat och deltagande lyssnande, kan kombineras med rollspel	Vilka deltagare som helst som kan tillägna sig en bok eller en film. Rollspel är begränsat till en mindre grupp	Stimulerar känslomässigt, intellektuellt och kroppsligt engagemang i framtidsbilder	Sofistikerat skapande av fiktion kräver särskild skicklighet. Risk att speciellt attraktivt spekulativa idéer får alltför stort genomslag på bekostnad av alternativ
Tidsresor till framtiden (Norlin 2019)	Gemensamt rollspel med framtiden i fokus. Ett på förhand utarbetat manus placerar gruppen i en specifik framtid att agera i	Grupper av varierande storlek, kräver minst ett par timmars arbete	Möjliggör engagemang i ett framtidsscenario som stimulerar till reflektion i nuet om alternativa framtider	Kräver grundlig planering i relation till deltagande gruppers förståelser
Framtidsworkshop, utvecklat av Cornelius Holtorf och Anders Högberg	Två grupper beskriver var för sig en specifik framtid och förväntade utmaningar den för med sig. Grupperna utvecklar därefter strategier för att hantera den andra gruppens utpekade utmaningar	Två grupper med 4–7 deltagare i varje, kräver cirka 3,5 timmars arbete	Ger deltagarna redskap att reflektera över hur nutida tankar om framtider ger en variation av möjliga framtider	Fungerar inte i större grupper. Kräver koncentrerad och sammanhängande tid
Futures Literacy Laboratories, är en del av UNESCO Futures Literacy Program (Miller 2018; Rhisiart 2018)	En omfattande läroprocess som genom att (1) tydliggöra egna förståelser om och förväntningar på framtiden, (2) skapar möjligheter till utveckling av dessa förståelser genom aktiviteter som utmanar genom oväntade fiktiva förväntningar, (3) och genom reflektion och inspiration utvecklar innovativt nytänkande	Intensiva workshops i grupp. Pågår i flera dagar	Influerar på djupet sätten som deltagarna tänker om, arbetar med och förhåller sig till framtiden	Processen kan vara något oklar och därmed förvirrande, då det krävs fokus över flera dagar

Tabell 3. Ett urval av verktyg för att utveckla framtidsmedvetande, testade i arbete inom kulturmiljövården (se också Holtorf 2022).

arbetsinsatser i samtiden potentiellt formar en variation av framtider. Det handlar också om exempel där museet förändrat sitt sätt att arbeta utifrån tankar om att bättre tillhandahålla möjligheter att skapa flera alternativa framtider i mötet med museipubliken. Dessa resultat avviker från studier av internationella museipraktiker som visat att museerna är låsta i ett *status quo* tänk (Macdonald & Morgan 2018; se också Harrison et al. 2020). Även om exemplet är få antyder våra resultat att några av de läns museer vi studerat i vissa avseende börjat tänka förbi det *status quo* läge som Macdonald och Morgan (2018) identifierat, för att istället adressera faktiska framtider. Här finns alltså en antydning till en vilja att utveckla museiverksamheterna från ett dåtidsperspektiv på nuet, till ett fördjupat kunskapsdrivet dåtid-nu-tid-framtidsperspektiv i samtiden.

ACKNOWLEDGEMENT

Stort tack till alla de vi intervjuat för denna studie. Tack också till Klas Grinell och Britta Söderqvist för konstruktiva kommentarer på ett tidigare manus. Kommentarer från två anonyma review-läsare har bidragit till att höja textens kvalitet. Forskning har finansierats genom Linnéuniversitetets UNESCO Chair on Heritage Futures.

NOTER

1. Kairos Future är ett internationellt konsult- och analysföretag vars verksamheter och framtidscoachning fått stort genomslag inom svensk museiverksamhet och kulturmiljövård.

LITTERATUR

- Adam, Barbara & Chris Groves 2007. *Future Matters. Action, Knowledge, Ethics*. Leiden: Brill.
- Ahlbäck Öberg, Shirin & Göran Sundström 2020. "Förvaltningspolitikens organisering." I Peter Ehn & Göran Sundström (red.). *Statlig förvaltningspolitik för 2020-talet. En forskningsantologi*. Statskontoret, 237–265.
- Candy, Stuart 2018. "Gaming futures literacy. The thing from the future." I Riel Miller (red.). *Transforming the Future. Anticipation in the 21st Century*. Paris: UNESCO & London/New York: Routledge, 233–246.
- Center for the Future of Museums 2018. <https://www.aam-us.org/programs/center-for-the-future-of-museums> (hämtad 23 augusti 2021).
- Debono, Sandro 2021. "Thinking phygital. A museological framework of predictive futures." *Museum International* 73:3–4, 156–167.
- DeSilvey, Caitlin 2017. *Curated Decay. Heritage Beyond Saving*. Minneapolis and London: University of Minnesota Press.
- Edwards, Liz, Deborah Maxell, Toby Pillatt & Niamh Downing 2016. "Beebots-a-lula, Where's My Honey? Design Fictions and Beeking." *NordiCHI'16: Proceedings of the 9th Nordic Conference on Human-Computer Interaction*. https://eprints.lancs.ac.uk/id/eprint/82527/1/beebots_author_final_version.pdf (hämtad 21 september 2020).
- Ehn, Peter & Göran Sundström (red.) 2020. *Statlig förvaltningspolitik för 2020-talet. En forskningsantologi*. Statskontoret. https://www.statskontoret.se/globalassets/publikationer/2020/oos_statlig-forvaltningspolitik-2020-talet.pdf (hämtad 08 september 2021).
- Gainon-Court, Marie-Agnès & David Vuillaume 2016. "Can museums keep up with a changing world? Skills management as a practical response." *Museum International* 68:1–2, 81–96. DOI: 10.1111/muse.12097
- Gillham, Bill 2008. *Forskningsintervjun: tekniker och genomförande*. Lund: Studentlitteratur.
- Harrison, Rodney, Caitlin DeSilvey, Cornelius Holtorf & Sharon Macdonald 2020. "Forever, for everyone" I Rodney Harrison,

- 20 Caitlin DeSilvey, Cornelius Holtorf, Sharon Macdonald, Nadia Bartolini, Esther Breithoff, Harald Fredheim, Antony Lyons, Sarah May, Jennie Morgan & Sefryn Penrose (red.). *Heritage Futures. Comparative Approaches to Natural and Cultural Heritage Practices*. London: UCL Press, 3–19.
- Heritage, Alison, Amy Iwasaki & Gustav Wollentz *in press*. *Anticipating Futures for Heritage*. ICCROM Foresight Initiative Horizon Scan Study 2021. ICCROM.
- Holtorf, Cornelius, 2022. “Teaching futures literacy for the heritage sector.” I Kalliopi Fouseki, May Cassar, Guillaume Dreyfuss & Kelvin Ang Kah Eng (red.). *Routledge Handbook of Sustainable Heritage*. Routledge, ch. 35.
- Holtorf, Cornelius & Anders Högborg 2015. “Contemporary heritage and the future.” I Emma Waterton & Steve Watson (red.). *The Palgrave Handbook of Contemporary Heritage Research*. New York: Palgrave Macmillan, 509–523.
- Holtorf, Cornelius & Anders Högborg (red.). 2021a. *Cultural Heritage and the Future*. London & New York: Routledge.
- Holtorf, Cornelius & Anders Högborg 2021b. “What lies ahead. Nuclear waste as cultural heritage of the future.” I Cornelius Holtorf & Anders Högborg (red.). *Cultural Heritage and the Future*. London & New York: Routledge, 144–158.
- Högborg, Anders & Cornelius Holtorf 2021. “Final reflections. The future of heritage.” I Cornelius Holtorf & Anders Högborg (red.). *Cultural Heritage and the Future*. London & New York: Routledge, 264–269.
- Högborg, Anders, Cornelius Holtorf, Sarah May & Gustav Wollentz 2017. “No future in archaeological heritage management?” *World Archaeology* 49:5, 639–647. DOI: 0.1080/00438243.2017.1406398
- Inayatullah, Sohial 2015. “Ensuring culture does not eat strategy for breakfast. What works in Futures Studies.” *World Future Review* 7:4, 351–361.
- Inayatullah, Sohial 2020. *Co-creating Educational Futures. Contradictions between the emerging future and the walled past*. Education Research and Foresight Working Papers 27. Paris: UNESCO.
- Kvale, Steinar & Svend Brinkmann 2014. *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Lindsay, William 2005/2006. “Time perspectives: what ‘the future’ means to museum professionals in collections-care.” *The Conservator* 29, 51–61.
- Macdonald, Sharon & Jennie Morgan 2018. “How can we know the future? Uncertainty, transformation, and magical techniques of significance assessment in museum collecting.” I Regine Falkenberg & Thomas Jander (red.). *Assessment of Significance*. Berlin: Deutsches Historisches Museum, 20–26.
- Miller, Riel. 2007. “Futures literacy. A hybrid strategic scenario method.” *Futures* 39:4, 341–362.
- Miller, Riel. 2011. “Opinion. Futures Literacy – embracing complexity and using the future.” *Ethos* 10, 23–38.
- Miller, Riel. 2018. “Futures Literacy Laboratories (FLL) in practice. An overview of key design and implementation issues.” I Riel Miller (red.). *Transforming the Future. Anticipation in the 21st Century*. Paris: UNESCO and London/New York: Routledge, 95–109.
- Morgan, Jennie & Sharon Macdonald 2018. “De-growing museum collections for new heritage futures.” *International Journal of Heritage Studies*, 26:1, 56–70. DOI: 10.1080/13527258.2018.1530289
- Munawar, Nour & Helena Rydén 2019. *Thinking and planning the future in heritage management. Conference Report, ICOMOS University Forum, Amsterdam, 11-14 June 2019*. https://issuu.com/lnu12/docs/conference_report_amsterdam_11-14_june_2019 (hämtad 22 september 2020).
- Newell, Jennifer, Libby Robin & Kirsten Wehner 2017.

- Curating the Future. Museums, Communities and Climate Change.* London & New York: Routledge.
- Norlin, Anna 2019. *Att resa till framtiden.* Rapport. Kalmar: Kalmar Läns Museum. <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:lmu:diva-81727> (Hämtad 08 september 2021).
- Puglisi, Marika 2001. "The study of the futures. An overview of futures studies methodologies." I Domenico Camarda & Laura Grassini (red.). *Interdependency Between Agriculture and Urbanization. Conflicts on Sustainable Use of Soil and Water.* Bari: Ciheam, 439–463.
- Quoidbach, Jordi, Daniel T. Gilbert & Timothy D. Wilson 2013. "The End of History Illusion." *Science* 339, 96–98. DOI: 10.1126/science.1229294.
- Rhisiart, Martin 2018. "Cultural heritage research and the future." I Riel Miller (red.). *Transforming the Future. Anticipation in the 21st Century.* Paris: UNESCO & London/New York: Routledge, 110–118.
- Rydén, Reine 2019. "Archivists and time. Conceptions of time and long-term information preservation among archivists." *Journal of Contemporary Archival Studies* 6:1, article 6. <https://elischolar.library.yale.edu/jcas/vol6/iss1/6>
- Sandford, Richard & May Cassar 2021. "Heritage of Futures Thinking. Strategic foresight and critical futures." I Cornelius Holtorf & Anders Högberg (red.). *Cultural Heritage and the Future.* London & New York: Routledge, 245–263.
- Seligman, Martin E.P., Peter Railton, Roy F. Baumeister & Chandra Sripada 2013. "Navigating into the future or driven by the past." *Perspectives on Psychological Science* 8:2, 119–141.
- Smits, Vivian 2019. *Att skapa ett kulturarv.* Lnu Licentiate No. 26, 2019. Växjö: Linnaeus University Press.
- Spennemann, Dirk H. R. 2007a. "The futurist stance of historical societies. An analysis of position statements." *International Journal of Arts Management* 9:2, 4–15.
- Spennemann, Dirk H. R. 2007b. "Futurist rhetoric in US historic preservation. A review of current practice." *International Review on Public and Non Profit Marketing* 4 (1/2), 91–99. DOI: 10.1007/BF03180757
- Taylor, Joel 2013. Intergenerational justice. A useful perspective for heritage conservation. *CeROArt* (online). <http://ceroart.revues.org/3510> (Hämtad 23 augusti 2021).
- Tsing, Anna & Elizabeth Pollman 2005. "Global futures. The game." I Daniel Rosenberg & Susan Harding (red.). *Histories of the Future.* Durham, USA: Duke University Press, 107–122.
- University of Turku 2021. <https://www.utu.fi/en/university/turku-school-of-economics/finland-futures-research-centre/collaboration/futuresliteracy> (hämtad 09 augusti 2021).
- Wahlgren, Katty H. 2006. "Memories for our future. An archaeological incavation in the Swedish suburbs." *Public Archaeology* 5:2, 131–135.
- Wollentz, Gustav 2016. "Framtidens längd och framtidsbilder inom kulturarvssektorn." I Kenneth Alexandersson & Ludvig Pappmehl-Dufay (red.). *Forntid längs ostkusten 4. Blankaholmsseminariet år 2012–2014.* Visby: Nomen förlag, 277–285.
- Wollentz, Gustav 2021. Hur framtidsmedvetna är svenska länmuseer? Rapport, Unesco Chair on Heritage Futures. <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1591311/FULLTEXT01.pdf> (Hämtad 08 september 2021).
- Öhlander, Magnus 2011. "Analys." I Lars Kaijser & Magnus Öhlander (red.). *Etnologiskt fältarbete.* Lund: Studentlitteratur, 265–296.

Anders Högberg, professor
 anders.hogberg@lnu.se
 Linnéuniversitetet, Kulturvvetenskapliga
 institutionen och UNESCO Chair on Heritage

22 *Futures samt Centrum för tillämpat kulturarv*
391 82 Kalmar, Sweden
lnu.se/en/unescochair

Cornelius Holtorf, professor
cornelius.holtorf@lnu.se
Linnéuniversitetet, Kulturvetenskapliga
institutionen och UNESCO Chair on Heritage
Futures samt Centrum för tillämpat kulturarv
391 82 Kalmar, Sweden
lnu.se/en/unescochair

Gustav Wollentz, forskare och projektledare
gustav.wollentz@nckultur.org
Nordiskt centrum för kulturarvs pedagogik och
UNESCO Chair on Heritage Futures
Östersund, Sweden.
<http://nckultur.org>